

առարկզգը՝ քաղաքական տեսակիտով՝ շամ բարձր պիտի ըլլար. ու թէի խաղաղութիւնը պատերամէտ աւելի գերատաս կը համարէր, բայց երբ հրալիուեցան այսպիսի փառքին համար մտնել դործոն քանակին մէջ, անկհեր ասպետական հոգով զէի ի ձեռիք դիմագուած զարարութիւնահացը դէմ: Խուլական բանակին կորից մանելուն՝ երբ առաջին խուլացիք դրազկակիրը աւատրիկան հարուածներէն կետին կը տապաէք, Աթքարուոնն էր որ անմիջապէս հապաւուր զնողակիրուն մէջին սուրալզ, դորչ կը կանգնէր պարտուած թշնամիք բերդին դրայ: Ալլահուուշ ճականակերու մէջ՝ քաղաքական յայտնի ապացոյցներով մինչև հարիւրապետութեան աստիճան հասած ըլլալը լսիրո՞ւ երբ կը պատրաստէիք մատուցանել իրեն մեր բարեմազթութեանց հաւաստիքը, մօր սրսին մորորին անկարակիր եղաւ՝ ընդունելով իր ծերունի կոտու իտէններից հօրմէն քարիշնան հրատարակութիւն մը՝ յորոժ կը նկարազուր թէ ինչ այսու այսու այդ խոսանակի գրայ, և որմէ պիտի սպասէնք պապային՝ հայոց նպաստուու հասորինը, սակայն յուսախա՞ր՝ կը հեղուու այժմ անհնատ գոյն հայուէրին զամանին վրայ մօր սրսուու արցունքը և կը տեսէնք ամահութեան ծաղկիր:

Ենք յոյսը մենք էր սուուք այդ խոսանակի երթառարարքին վրայ, և որմէ պիտի սպասէնք պապային՝ հայոց նպաստուու հասորինը, սակայն յուսախա՞ր՝ կը հեղուու այժմ անհնատ գոյն հայուէրին զամանին վրայ մօր սրսուու արցունքը և կը տեսէնք ամահութեան ծաղկիր:

Մասնաւու կատարեալ Զիմբաւարէ քաղաքին մէջ 1898ի Մայիս 3ին և † 1917ի Մայիս 28ին.

CHARLES KOHLE R

ՅԻՇԱՏԱԿԻՆ

Դանօթ է բանասիրաց Զիմբաւարէն համարին կողմէ հրատարակուած Recueil des Historiens des Croisades բազմատառ պահատութիւնը, որուն հայկական մասը ժամանակին յանձնաւած էր E. Daulierier, որ 18(?)ին Documents Arméniensի առաջին հատորը հրատարակեց, մրածալ 124 + 855 էրեսներէ բանկացած:

Documents Arméniensի երկրորդ հատորը մինչէն կերջին ժամանակին անտիպ մնացած էր. բայց վերջապէս զորոք կամառին կողմէն յանձնաւած բարեգի Ste-Geneviève մօծ զրատան մասնագրաբանական Ch. Kohlerի ձեռքը, որ զայն կարգի զնէլու և հրատարակութեան ապաւ համար հարգ տեսան էր բանասէր և պատմաբան կ. թ. Բասմաշեանի օժանդակու-

թեան, որով կրցած էր այդ կարեոր զաւերաթիթեռու պատականի հասորը ի լոյս ընծայել և անհնացնել իր անունը:

Այս հասորին վերագիրն է, նախ՝ մրւ համանան հասորին կուրտ նախն' Recueil des Historiens des Croisades, իսկ յետոյ՝ իրեն երկրորդական տիտրով' Documents latins et français relatifs à l'Arménie, հրատարակուած է 1906ին, սոյսակէ ֆրանսական կանաչին ծախքորդը Ալբորջ էջերն են 264 + 1038, իսկ բովանդակութիւնն է, բայց ընդպարագ հարածութենն, որ մօն հոմութամբ զրուած է,

I. Jean Darde. — Chronique d'Arménie.

II. Hayton. — La Flor des estoires des parties d'Orient.

III. Brocardus. — Directorium ad passagium faciendum.

IV. Guillermus Adae. — De modo saracenos extirpandi.

V. Daniel de Thaurisio. — Responsio ad errores impositos Hermenisi.

VI. Les gestes des Chiprois.

Այս սեղեկութիւնները զետեղիցիք, ի յիշատակ հայակա և գիտնական Charles Kohlerի, որ ներկայ տարուան մարտի 28ին վահճանեցաւ:

ԽՄԲ.

Ս Ս Ա Ց Ո Ւ Ա Ծ Գ Ր Ք Ե Ր

Բարիզու Հայ Ազգային Պատուիրակութիւնը ազնութեամբ մնա դրկած է հեռեալ գրեթե և թիթերը.

— Rapport du Comité Américain de New York, sur les atrocités commises en Arménie. — Henri Durville, imprimeur, 23, rue Saint-Merri, Paris. 1915.

— Armenian Atrocities, the Murder of a Nation, by Arnold J. Toynbee. — Hodder and Stoughton, London, New York, Toronto. MCMXV.

— Les Massacres Arméniens par Arnold J. Toynbee, նախորդին Փրանտերէն Թարգմանութիւնը. — Librairie Payot et Cie, Lausanne, 1, Rue de Bourg, — Paris, 100 Bd. St-Germain.

— The Blackest Page of Modern History, Events in Armenia in 1915, by Herbert Adams Gibbons. — G. P. Putnam's Sons, New York and London, 1916.

— L'Arménie, par Anna Yervant Azarian.

— H. Durville, 23, Rue St. Merri, Paris.

— L'Arménie qui agonise, par Joanny Bricaud. — Libr. Chacornac, 11, Quai St. Michel, 1916, prix 0,10.

— Quelques documents sur le sort des Arméniens en 1915, vendu au profit des victimes, fascicules II, III, publiés par le

Comité de l'Oeuvre de secours 1915 aux Arméniens. — A. Eggimann, Rue du Marché, 40, Genève.

— La suppression des Arméniens, par René Pinon, quatrième édition, Libr. académique Perrin et Cie, 1916, prix 1 fr.

— La Revue Franco-Etrangère, les Nos. 4, 5, 6, 7, et I-II, III-IV.

Այս երկամսաթերթը 1916ի Մայիսին սկսեալ կը պարունակէ Կարևոր բանախօսութիւններ որ կաստառած են Փրանսից Նշանակած Ազգին. կոթիններէ՛ Հայոց նկատմամբ. հոն կը գրութիւն «Քրանչ-Հայկական» միտթեան բարյու անդամներու անունները, անոնց նիստերուն և ժողովի որոշումներուն ընդունութեանին. գրախօսութիւնն բանին մէջ՝ ընդհանրապէն Ֆրեդերիկ Macler Փանաստիք հայացէտը՝ մեր ազգին ինգերերով զբաղող գրքերու մասին՝ ընտիր գրախօսականներ կը փառէի, հայրէն. Համառոտի՛ շառ ընտիր և Կարևոր թերթ մ'է հայոց համար: 14, Place Dauphine, Paris.

— Généalogie et biographie de Son Ex. Jacob Artin Pacha, զրուած ի Գեր. Սկզբունք էաւ. Դաւթեանէ, զոր մոզի զրկած է. նոյն թաղոմանուած է արարերէնի՛ Որ. Էմիլ Ռիբա Պէյս, և հետաքար երկու էնուուն սպուտ է, ֆրանսիէն և արարերէն, որպէս զի ամսուն ծանօթ ըլլայ ազգային մած բարերարին և մած գործիին համարաց. ապ. I. Parlaidi et Taha Ibrahim, Le Caire, 1917.

— «Մայրէնի լեզու, տեղեկառու Փարիզի կրթասրան Միթթեանին գրութիւն Ա. Թիր ոսացներ, ճոկ ի շքի տիպ, կը բովանդակէ այդ պարողն հաստատութեան Նախառակիր, Վ. Ք. Ք. Փրկարեանի ուղարձ համակիր, ինչպէս նաև Բառապարհ Հայ Ուսան. Միթթեան նամամբ, Արակ Չօպանեանի «Յարգնէր մենք զմիզ» յօդուածք, կանոնագիրը, և նորիսառութեանց ու Անդամներու ցանկը: Գինն է Փր. 0,50.

«Վահան Ամբիկոնեան» գրեց Վ. Մ. Գիւրինեան, ուր հմտու հեղինակը՝ Հայ մած դիցազին վարքը և զրուունէութիւնը նկարագրած միջոց, կը բացատրէ Հայ զինուորութիւնը, Նախառութիւնը, Մարգարական կոսովը, կը խօսի Արքներուն, Ճեփթաղներուն, Մամիկոնեանց, կամ սարականաց վրայ ընտիր մոզի կարևոր տեսութիւններով: Ունի 15 պատկեր և երկու Քարտուս: Աև զիւրը պիտի վաճառուի ի նպաստ Հայ տարագրեաններուն, զինն է 0,50 սէնթ. զիմել առ Mr. Vahan Kurkdjian 287 Fourth Ave., NEW YORK, City.

— «Նամակ առ Գարսիա» առ գրքին թարգմանէնն՝ Պր. Գ. Ա. Քապանուած՝ ստացան: Այս գրքոյկը թարգմանուած է բազմաթիւ լիզուներու, որոնց մէջ անպական է այժմ հայերէնը. ընտիր գրութիւն մ'է: Գինն է 0,10 սէնթ, և հասոյթը նորիսուած է Հայ կարուտեաններուն.

դիմու Թարգմանչին, 60 Wall St., NE YORK.

— Մելիք Ս. Դավիթ թէկ մեզ զրկած է և տեսալ գրքերը, զորս ինքը աշխատասիրծած հրատարակած է. ասոնք շատ կարեոր են ներկուայլամներուս մէջ՝ օտար լեզուները շուտ և որպէս կերպով սորիւլու համար.

Le Français en Italie, 1 fr. — L'Italiano in Francia 1 fr. — Le Français en Espagne, 1 fr. — El Espanol en Francia, 1 t — Le Français en Russie, 2 fr. — Le Russe en France, 2 fr. — Manuel de conversation Allemande, 1 fr. — Տպ. Picart, 25 B-Pasteur, PARIS.

Ետու երկու գրքրիկ գրոյնինք, զինուորն ուր առնենք զրուածութեան համար շինուած ընտիր ճով. L'anglais pour nos soldats... prix 0,50 fr. — L'allemard pour nos soldats. prix 0,50 fr. — Տպ. Albert Méricant, PARIS.

Manuel de conversation Française, Anglaise, Italienne et Russe, 1. fr. — idem Française, Anglaise, Serbe et Grecque. 1 fr. — idem Française et Serbe, 1 fr. Տպ. Albini Michel, 22, Rue Hugghens, PARIS.

La Langue Arabe en 30 leçons, 1 fr. — La langue serbe en 30 leçons, 1 fr. — Albini Michel.

— Հայկ Ղազարոսան՝ Արևանէն մեզ զրկած է Լա lettura, Ցուլիս թիւը, որուն մէջ կարաւացի նշանաւոր գրիչ՝ Vico Mantegazzola ընտիրը, հմտական և պատկերազարդ յօդուածք և շայոցս նկատմամբ. Via Solterino, N. 2c MILANO.

— Դրկուած է մեզ նաև La Renaissance թերթին 11 թիւը, որ ամերիկան խամար նորիրուած է. 3, Rue François 1er, PARIS.

— Armenia գորք գրոյն մը՝ որ կը բույն դակէ Հայաստանի կրայ ոսանաւոր մը՝ իսա լեռէն լեզուով, զրկած է մեզ Տեղինակն խամար և այս բանաստեղի առ. Ettore Moscone. դիմութիւնը Հայաստանի Armenia ի խրազրութեան:

— Ասացած ենք օր. Էմիլի Թօվինոսին 20 գորք էշերով «The Truth about Armenia» գրոյնը: Հեղինակունին՝ Անգլիացի մարդու կինոյուն կը շանայ ծանօթացնել հայոց Կրասոսահարութիւններն և կոչ կ'ընէ դժբաղ ժողովուրդին օգնութեան աջ կարկանելու:

Գինն է 1 թիւնի, դիմու՝ MISS E. ROBINSON, 35a, Elsham Road, Kensington, LONDON, W.

— Շնորհակալութեանք ստացած ենք միևնույն հայասէր օրինորդ Ռապինոսնէ 1915ի օգոստոսի «Khaiki» ամսաթիւթը որուն 774՝ Ելբրուն մէջ «Dawn in the Near East» գերինագիր տակ հեղինակունին ընտիր գրուածներ զիւրը պատկերազարդ յօդուածք և այլն:

տեղած է հայ աշխարհագրութեան և պատմութեան նկատմամբ, և յօդուածը 12 պատկերներով շահազգուական դարձած է:

— Մինչույն՝ հայոց մեծ բարերար օր՝ Թօպինան յանձն է մեզ՝ 1916ի ռհիակուա առաջնակարգ ամսութեաթիւնի փետրուարի պրակը, որուն 962ք 974 էլեկուն մեջ զետեած է համալից յօդուած մը ևս « Ճշմարտութիւնը Հայաստանի շուրջ » գերազարքի տակ: Յուսայոց ոճով կը պատմէ այսոց անցեալ և ներկայ ժամանակուն մեջ կրած սասապանիները և արհակիրաները, զգելով բարագակիրթ ազգին ուսման դաշտութիւնը հրաւիրէլ մեր ազգին փրկութեան համար: Յօդուածը կը բարանակէ 13 հատ տեսարաններ և հայ գէմիքրէ:

* * *

ԴԱՍՏԻԱՐԱԿՈՒԹԻՒՆ

ԵՒ ՀԱՌԱՏ Ք.

Խտապացի մեծ հայրենասէր, մեծ զրադէտ, մեծ իմաստասէր Ն. Թոմանավէոյ իւր ամէն նեղնանակութեանը մէջ, իւր ամէն ծենանակներուն եւ կենամից ամեն թիւլցուերուն պահուն, զգացած եւ արտապայտած է առ ացնափի հաստասալսմութեանի ու բանաստեղծի աւինով թէ « Հաւատըք սնիրած ծշան կարեւոր տարան է՝ նշնարիտ եւ կատարած դասախրակութեան »: Ինչը՝ « առանց հաւատքի դաստիարակութիւնը, ցուլտ գիտութիւն, միորի ննողում եւ մասմէշ հնուութիւն որսկեց »:

Իւր գըրածներէն քաղելով՝ ծալիեւ փունչ մը կը ինսւներ մեր ազգին ուշիմ պատունիներու յարմար, վասոն ըլլարվ թէ առողջ դաստիարակութեան բոյը՝ գոյորդ զգացումն պիտի համալից անոնց պրտերը՝ որոնք վարուան հայութեան կինսատու տարերք պիտի ծեւացնեն:

Ա

ԸՆԴՀԱՆՈՒՐ ՆԿԱՏՈՂՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

ԵՒ ՊԱՏՈՒԵՐՆԵՐ

1. — Երբեմն առարինութեան տակ՝ կիրք, և մուութեան տակ՝ առարինութիւն ծածկուած կ'ըլլայ: Երբեմն արտարին երսոյթը հասարակ և պժալի կը

թուի, սակայն ներքին վիճակը՝ ազնուական և պայծառ կը ցոլանայ:

Ցող նկարագիրներու զաղտնիքին մէջ թափանցելով՝ զանոնք պէտց է լաւ ճանչնալ ու չափաւորել ամէն չափանզանցութիւնը՝ զովնատի և պարասակ, սիրոյ և ամելութեան, զան զի չափազանցութիւնը թէ՝ անմուռթիւն է և թէ՝ անիրաւութիւն: Արտարին գեղեցկութիւնն՝ բարագականի զարդարանցութիւնը զեղցկագիր յօրինել: Մը իրեղ իրեղ զեղցկութիւն չփայփայել: Այս զայն զեղցկութիւն առաջնորդի նըսպատակին սահմանեալ զիրքին հասցնելով: Ամէն բանի մէջ յաւերժական համաձայնութեան ներդաշնակութիւնը զգալի ընել:

2. — Ով որ անկարող է կամեցզողութենէ զուրկ է: և ով որ կրած չէ՝ գործ տեսնելու առակ չէ:

3. — Իեանքը անձնուրացութեան շլթայ մէ: վիճակ մ'է յորում ինըն իւր անձն յազթողը՝ երշանիկ է, մէծ մարդ է:

4. — Վախցի՞ր զովեստէ քան թէ պարաւաէ:

5. — Ինչ որ մարդուս մաքէն կ'անցնի՝ մըշտ ինօւելիք առարկայ չէ, այլ ինօւելի է այն՝ ինչ որ լաւ մոտածուած է:

6. — Առանց անկեղծութեան՝ համեստութիւն չէ կարելի:

7. — Գաղտնածածուկ մի՛ ըլլաք: ապաթէ ո՛չ, բարիցն ալ չարիք կը փոխուի:

8. — Մէծ մարդկանց և մէծ չարագործներու շուրջ՝ առանձնութիւն կը պատէ:

9. — Զիս կը վտարէ՝ ով որ զիս իմ վրաս հսկելու կարողութենէս կը զրկէ:

10. — Զարեաց բնաւ պէտց չէ զլուխ ծակել, անշուշտ կերպը կայ առանց ըմբուտութեան՝ կամակից չկարծուելու:

11. — Մարդու աւելի կը սիսալի զուրիշը գէշ դատելուն մէջ՝ քան բարի: